

A félelmetes és a nevetséges

Abban az évben, 1987-ben, amikor megjelent utolsó *Vallomások és anatómiák* (*Mărturisiri și anateme*) című könyve, **Emil Cioran** (francia nyelvterületen **E. M. Cioran**) híres íróvá vált. A közönségsiker viszonylag későn érkezett, egyszerre *A csodálat gyakorlataival* (*Exercițiile de admirație*), pedig értelmiségi körökben értékelték a könyveit, Németországban, az Amerikai Egyesült Államokban, Spanyolországban, Olaszországban, sőt Japánban is megjelentek azok fordításai. Most azonban, a növekvő példányszámoknak köszönhetően televíziós interjúkat is kértek tőle – nem is akárhol, hanem Bernard Pivot híres, *Apostrophes* című műsorában. Tudva, hogy mennyire visszahúzódozó volt, meglepő, hogy Cioran elfogadta az együttműködést a világ egyik leginkább kizárólagosságra törekvő folyóiratával, az *Egoïste*-tal, amelyben utolsó könyve megjelenésének évében közöltek néhány fényképet és egy, addig meg nem jelent szöveget.

Az *Egoïste* annyira exkluzív folyóirat volt, hogy bár világszerte ismerték, mégis kevesen tudtak róla. Párizsban alapították 1977-ben, szabálytalan időközben jelent meg, egyszer néhány évenként, kiadója, Nicole Wisniak szeszélyei szerint, akinek közmondásos elvárásai voltak. Máig a folyóiratnak 19 száma jelent meg. Fekete-fehérben nyomtatták ki, na-

gyon nagy formátumban (A3-as), fényes papíron, luxuskiadásban, a fő vonzerőt a magas művészi színvonalú fényképek jelentik, amelyeket olyan hírességek készítettek, mint Helmut Newton, Peter Lindbergh és Richard Avedon. A közel kétszáz oldalas folyóirat egy száma két kilogrammot nyomott. Oldalain olyan hírességek jelentek meg az élet minden területéről, mint Jean-Paul Sartre, Ava Gardner, Mick Jagger, Isabelle Adjani vagy Yves Saint Laurent. Ez egy gyűjtőknek szóló lap: régebbi számait az eBay-en több száz dollárért árulják.

Ciorant a 10. lapszámban találjuk, amely 1987 nyarán jelent meg, a borítón Andy Warhol szerepelt, hegekkel borított testével, miután egy elszállt feminista több golyót lőtt ki rá. A tartalomjegyzékben olyan hírességek szerepelnek még, mint Federico Fellini, Marguerite Duras, Jeanne Moreau, Bernard-Henri Lévy és Karl Lagerfeld. A Ciorant ábrázoló képeket a híres amerikai fotós, Richard Avedon készítette, aki *A létezés kísértésének* (*Ispita de a exista*) szerzőjét úgy állította be, hogy a kamerába bámuljon, ennek eredménye, hogy Ciorannak a képeken holdkóros kinézete van. A képeket Cioran *A félelmetes és a nevetséges* (*Le terrifiant et le risible*) című szövege kíséri, melyet kifejezetten ennek a lapszámnak írt, s azon kevés írás közé tartozik, melyeket utolsó könyvének

megjelenése után publikált. A szöveg egyetlen antológiában sem szerepel, román nyelven most először jelenik meg.

Ismertetés és fordítás franciából:

Alexandru Seres

(Megjelent a *Familia* folyóirat 2022. szeptemberi számában.)

***

Nemrég egy idősebb, de fiatal szellemiségű barátom hamvasztásán voltam. Voltunk néhányan, akik kinn vártuk, hogy a „művelet” befejeződjön. Egy óra elteltével egy elegáns, komornyik kinézetű személy jelent meg, hogy egyfajta tálcán megmutassa a maradványokat... Íme, a végső átalakulása annak, aki néhány nappal korábban lelkesen beszélt a terveiről, s szigorú ítéletet mondott egyikünkéről vagy másikunkról. Elmenőben fokozatosan a végső alakoskodásra gondoltam, s kérdéseket tettem fel magamnak: vajon az előadás, amelyhez az előbb asszisztáltam, nem jelentheti-e egy napon a teljes világmindenséget? Röviden, a hamu lenne minden dolgok csúcspontja és titka.

Ezt a titkot az emberek mindig is tudták vagy sejtették. S épp azért, hogy erről megfélekedzenek, kitalálták a vallásokat, melyeknek sajátossága, hogy kiegészítést csatoljanak egy semmiséghez, egy újabb fejezetet egy már befejeződött bohózatához.

Közel két évszázadon át a jövő és a csoda többé-kevésbé szinonimák voltak, Csodálatos és átkozott XVIII. század a tomboló illúzióival! A mi időnk eredetisége abból áll, hogy megfosztottuk a jövőt minden utópikus

tartalomtól, másként fogalmazva a remény tévedésétől. Hatalmas ugrás a megismerés területén, soha nem látott intellektuális felszabadulás... megszabadulás minden magától értetődőtől, minden eufórikus bizonyosságtól. A megismerés és a felszabadult öröm távol áll attól, hogy összefüggő terminusok legyenek. A megismerés a leleplezést, az alapok megingatását jelenti, szédítő csúcsok feletti győzelmet jelent, és ez az egyetlen pozitív oldala ennek a tevékenységnek.

Konsztantyin Leontyev, a múlt század legfurcsább szellemeinek egyike írta saját hazájáról ezt a méltán híres frázist: „Oroszország rothadását megakadályozandó jégre kell tenni azt”. Megérezte a szerencsétlenségek azon áradatát, melyek a birodalom hajójára vártak, a mindenféle szélsőséget és a zavargások méretét. Egy hozzá hasonló látnoknak a stagnálás jelentette az egyetlen megoldást, a katasztrófa elkerülésének egyetlen módját. Mindenesetre úgy tűnik, ez volt a mottója, az események pedig őt igazolták.

Messzebb is mehetünk kétségbe vonva a mozgást, mint olyat. Mire is lenne jó, ha a legkisebb dolgon is változtatnánk? Abszolút kifejezésekben a megújítani nonszensz, és biztos, hogy az embernek abba kellett volna hagynia a menetelését, az új hajszolását, a meglepetés keresését. Megvolt-e ez a vágya vagy a lehetősége annak, hogy megtegye? Semmi sem kevésbé biztos ennél. Az első lépés, amit az állati létből való kiemelkedés érdekében tett, kétség nélkül a gőg váratlan felrezenését okozta, olyan megrészegülést a hatalomtól, hogy semminek, ami következett, nem volt meg az az ado-

mánya, amely körültekintőbbe tette és megnyugtathatta volna.

Haladás bármi áron, ez lett a jelszava, ehhez hűvé vált és hű maradt azzal a jelentős fenntartással, hogy ma már nem hisz ebben, még sincs ereje őszintén beismerni, vagyis lemondani róla, megmenteni magát. De melyik pillanatban lett volna esélye megmenteni magát? A kőkorszakban? Ekkor már túl késő volt, mert a felfedezés mindig vonzotta ezt a faragatlan kétlábút, és hízelgett neki. A technika küszöbére érve – és már modern babonákkal átítatva lett volna az utolsó lehetősége, hogy magához térjen, letegye a fegyvereit, véget vessen a haladásnak, és felcserélje a jövő felé tartó, kétségbeesett rohanását a megadás eksztázisával. Ellentétes irányba fordult, megadta magát a Haladás varázsának és tekintélyének.

Korunk egyetlen fontos jellemzője ennek a mítosznak a napfogyatkozása. Mostantól lelkesedés nélkül, tisztán automatikusan haladunk előre, kénytelenek vagyunk cinkosaivá vélni egy eszménynek, amely egyértelműen az összeomlás ügynökévé vált.

Ironikus, hogy a történelem hajnalán, jobban mondva annak előtte, figyelmeztették az embert arra az elhajlásra, amit számára a kíváncsiság, a tudomány eme aljas csírája jelenthet. Semmi sem jelentősebb a két fa előtt álló Ádám drámai választásánál. A Tudást választva felvázolta a kezdetektől a történelem menetét, az ember győzelmét a többi élőlény felett, egy, magának bármi áron sorsot akaró, túl tehetséges szörnyeteg akarátát. A legnagyobb kalandornak, aki valaha kísértett a földön, egy napon fizetnie kell egy ilyen kiváltságért. Azon a ponton,

ahol tart, nem hagyhatja figyelmen kívül, hogy rövid pályafutása lesz, akkor sem, ha megrontja és feldúlja az összes bolygót. A kezdetektől megvolt benne a katasztrófa előérzete anélkül, hogy azt megpróbálta volna elhárítani, és anélkül, hogy belekapaszkodott volna a bölcsességnek álcázott gyávaságba; a tisztánlátásnak, az előrelátás hiányának és a vakságnak ez a keveréke megrökönyödött csodálatra kész tet bennünket.

Az ember paradoxona, hogy felületes is lehet, hiszen ugyanakkor halandóságának is tudatában van. Ha az egyén, mint olyan lemond arról, hogy bármi is legyen, miért ne fogadná el a történelem végkifejletét, a faj végét. Ezzel együtt ugyanúgy folytatja, mint ha mi sem történt volna. Senki nem készít annyi tervet, mint egy haladkló.

Talán furcsa, hogy a sorsunkról szólva állandóan a teremtéshez viszonyítjuk magunkat. De ennek az első könyvnek a szerzője közel volt hozzánk a kezdetektől, pontosabb emléke volt minden kezdeti fiaskóról, amelyek eredménye az a monumentális csőd, amelynek tanúi vagyunk.

A történelem nem lenne érdekes, ha kiutat kínálna. De mert nincs egy sem, gyötör és kínoz bennünket. Annak előnye, hogy próféták lehetünk vagy az a kilátás, hogy egy egyedi katasztrófa szemtanúi vagy áldozatai lehetünk, létünknek ködös jelentést ad, és igazolja egy, a maga rendjén egyedülálló büszkeség kitérőseit.

Az ókoriaknak, különösen a görögöknek a körkörös időfelfogásukkal megvolt az előjoguk, hogy nagy időszakos megsemmisüléseket képzeljenek el. A kereszténységtől és annak

lineáris látásmódjától megfertőzve kénytelenek vagyunk egyetlen, káprázatos és arányos kozmikus kataklizmára korlátozódni, egy egyetemes porrá válásra, ami, egy ember elhamvasztásához hasonlóan, a félelmetes és a nevetséges közé tartozik.

...És íme, hogy elfelejtsük a hamuból alkotott lény képét, magáról a hamuról beszélünk zavarosan.

E. M. Cioran
Románból fordította:
Fried Noémi Lujza

Kerámia és kövek dialógusa, a kompozíció a Nézz és láss című egyéni kiállítás része volt